

Zpráva z konference Dokumentace, konzervace a restaurování hudebních nástrojů

Daniela Kotašová, Tereza Žůrková

Report from the Conference *Documentation, Conservation and Restoration of Musical Instruments*

Abstract: The conference of the Methodological Center for Documentation, Conservation and Restoration of Musical Instruments presented specific approaches and methods of care for musical instruments in museum collections. Great attention was paid to restoration ethics or terminology in the documentation of musical instruments. At the end of the program, specific examples of restoration practice were presented as part of an excursion to the restoration workshops of the Czech Museum of Music.

Keywords: musical instruments, restoration, historical musical instruments, Czech Museum of Music

Ve dnech 16. a 17. června 2021 se v budově Českého muzea hudby uskutečnila konference Metodického centra dokumentace, konzervace a restaurování hudebních nástrojů (dále jen MCMi). MCMi bylo založeno v roce 2016 při oddělení hudebních nástrojů Národního muzea – Českého muzea hudby jako reakce na neuspokojivý stav zpracování a ošetření historických hudebních nástrojů, které představují zcela specifickou kategorii movitého kulturního dědictví České republiky. Cílem tohoto projektu je zajištění odborné správy hudebních nástrojů jako předmětů historické a kulturní hodnoty ve sbírkách paměťových institucí v ČR, tj. jejich odborná dokumentace, posouzení stavu a navržení i realizace vhodných konzervátorských či restaurátorských zásahů. Výsledkem stanoveného cíle je záchrana cenného kulturního a historického dědictví naší země a jeho prezentace široké veřejnosti.

Od založení MCMi byla jedním z klíčových úkolů propagace projektu a jeho výstupů cílovým uživatelům i široké veřejnosti – k těmto účelům slouží jednak webové stránky projektu,¹ kde jsou pravidelně aktualizovány informace o činnosti MCMi a které slouží jako informační portál dané odborné oblasti, a dále externí odborné semináře a konference, v jejichž rámci jsou aktivity MCMi pravidelně prezentovány. V roce 2018 MCMi uspořádalo

první vlastní odborný seminář, který shrnoval dílčí problematiku péče o hudební nástroje. Velký zájem o tuto akci vyústil v myšlenku pořádání každoročních konferencí, kde by byla témata prezentována z různých úhlů pohledu předních odborníků. Zájem účastníků o konferenci, jejíž původní termín v říjnu 2020 byl z důvodu zhoršení pandemické situace přesunut na rok 2021, byl mimořádně velký, a to jak ze strany posluchačů, tak i ze strany aktivních přednášejících, takže program byl nakonec koncipován jako dvoudenní. Konference umožnila setkání a diskusi odborníků z řad muzejních pracovníků, muzikologů, specialistů z oboru hudební akustiky, výrobců hudebních nástrojů, konzervátorů, restaurátorů, ale i studentů magisterských i doktorandských programů a širší veřejnosti.

Hudební nástroje představují významné kulturní dědictví naší země. Vzhledem k tomu, že se ze své podstaty od ostatních předmětů kulturní a historické hodnoty zásadně liší, je nutné aplikovat při jejich správě vhodné a odborně správné metody. Prvním krokem k odborné péči o hudební nástroj je jeho správné zhodnocení a dokumentace, navazujícím krokem je pak odborná péče sahající od vhodného uložení a manipulace až po konzervátorské či restaurátorské zásahy. Konference pojednala problematiku dokumentace,

semináře
a konference

¹ www.mcmi.cz

**Mgr. Daniela Kotašová,
PhD.**

České muzeum hudby
Národní muzeum
daniela.kotasova@nm.cz

**Mgr. Tereza Žůrková,
PhD.**

České muzeum hudby
Národní muzeum
tereza.zurkova@nm.cz

V úvodu přednesené obecné zásady dokumentace hudebních nástrojů (T. Žůrková: *Obecné zásady a standardy dokumentace hudebních nástrojů*) byly v následujících příspěvcích konkretizovány na specifikách vybraných chordofonů, a sice harfy (D. Kotašová: *Nápisy na harfách. Příspěvek k metodice dokumentace harf*), niněry (B. Kadlíčková: *Niněry ze sbírky Českého muzea hudby*) a citory (J. Burdová: *Systematika a nová muzejní evidence citer Vlastivědného muzea v Olomouci*). Jako klíčový problém při dokumentaci hudebních nástrojů se ukázala být jednak nejednotná česká hudebně-organologická terminologie a samozřejmě rovněž absence jednotného přístupu k odborné dokumentaci jednotlivých skupin hudebních nástrojů. Tvorba těchto dokumentačních formulářů včetně metodických návodů a odborného tezauru pro konkrétní skupiny hudebních nástrojů je jedním z plánovaných výstupů MCMI, který má pomoci především muzejním a památkovým institucím s odborným zhodnocením a evidencí jejich sbírek historických hudebních nástrojů. V rámci tohoto tematického bloku byla rovněž představena online databáze dostupná na webu MCMI, která postupně zpřístupňuje informace o výrobcích

konzervace a restaurování hudebních nástrojů jak z teoretického, tak i z praktického hlediska.

hudebních nástrojů na našem území a dochovaných nástrojích z jejich dílen (T. Slavický: *Databáze výrobců hudebních nástrojů MCMI*). Z poněkud jiného úhlu pohledu představil tematiku databází V. Hruška (*Možnosti a problémy data miningu v organologických aplikacích*), který na několika praktických příkladech demonstroval možnosti využitelnosti hromadných dat pro různé aspekty dokumentace a hodnocení hudebních nástrojů.

Od problematiky dokumentace přešlo jednání plynule k tématům zaměřeným na péči o nástroje, a to jak z teoretického, tak i praktického hlediska. Prvním a zcela nepostradatelným krokem správné péče o historické nástroje je preventivní konzervace, tj. nastavení vhodných podmínek zabráňujících degradaci předmětu a jejich sledování (M. Guštar: *Monitorování uměleckých předmětů*) a dále vhodné uložení předmětů. Přitom způsob uložení hudebních nástrojů je mnohdy problematický a vyžaduje specifický přístup. Jednoduchá a efektivní řešení v tomto směru představil příspěvek J. Kříženeckého *Speciální úložné systémy na hudební nástroje*.

Velký prostor zaujímalo v rámci programu téma konzervace a restaurování historických nástrojů, a to nejen z praktického hlediska (F. Kůs: *Restaurování houslí Didier Nicolas ainé*; A. Bitljan: *Restaurování „Perleťového klavíru“ ze sbírek Českého muzea hudby*; V. Sovková: *Restaurování barokního kontrabasu olomoucké provenience*; J. Bečička: *Restaurování klavichordu z pozůstalosti hudebního skladatele Augusta Stradala*; S. Šindlářová – A. Selucká: *Klavír Leoše Janáčka*), ale také teoreticky a v zobecňující rovině, kdy byly představeny konzervátorské a restaurátorské postupy při péči o dechové nástroje (F. Ibl: *Problematika restaurování žesťových dechových nástrojů*) a strunné drnkací nástroje (J. Čepelák: *Loutnové nástroje v muzeích, jejich konzervace a restaurování*; J. Tuláček: *„...a vbořím se směle do staré škatule“ aneb jak nerestaurovat muzeální kytary z období 19. století*). Tyto příspěvky shrnuly rovněž historický přehled nejběžnějších typů těchto nástrojů dochovaných v českých sbírkách a zásady, jak ke konkrétním typům přistupovat

z pohledu muzejní a restaurátorské etiky. Restaurátorské etice a definici maximální přípustné míry restaurátorských zásahů u historických nástrojů byl ostatně věnován velký prostor v průběhu celé konference. Úvahy o možnostech restaurování nástroje do pouze vystavitelného (vizuálního) stavu versus uvedení zpět do hratelného stavu a obnovení zvukových vlastností se prolínaly napříč celým dvoudenním setkáním. První jmenované stanovisko upozorňuje na odpovědnost za historickou hmotnou substanci předmětu a maximální zachování jeho informačního obsahu, který je nutno chránit v jeho původní, originální podobě, druhý přístup vyzdvihuje primární funkci hudebního nástroje, tedy zvuk. Téma autentického zvuku historického hudebního nástroje a (ne)možnosti jeho dosažení bylo rovněž hojně skloňovaným termínem. Lze citlivým restaurováním dosáhnout skutečně autentického zvuku? Cenné zkušenosti z vlastního projektu zde představilo Výzkumné centrum hudební akustiky HAMU, které se problematice autentického zvuku věnuje dlouhodobě na příkladu historických varhan (Z. Otčenášek: *Vliv použitých technologií při restaurování varhan na jejich zvuk*) a potvrzuje, že exaktní akustický výzkum představuje již také na našem území neoddelitelnou součást odborné dokumentace a péče o historické hudební památky.

Na zajímavý fakt v rámci tohoto kontextu upozornil rovněž P. Koukal (*Hudební památky a jejich obnova z pohledu památkové péče*), když porovnal nejen přístup různých zahraničních autorit k této problematice, ale upozornil zejména na nejednotnost nahlížení historických hudebních nástrojů v rámci české legislativy, kdy

ale také jakýchkoliv dalších detailů, neboť restaurování poskytuje zcela jedinečnou příležitost k intenzivnímu průzkumu hudebního nástroje. Tímto způsobem lze získat nové znalosti o původních pracovních technikách, materiálech či konstrukčních principech historických nástrojů, přičemž souhrn těchto poznatků přispívá významně k rozšíření dosavadních znalostí.

Program konference přinesl nové podněty nejen pro aktivní přednášející, ale také pro posluchače, kteří na jednotlivé příspěvky reagovali živými diskusemi. V závěru programu byly v rámci exkurze do restaurátorských dílen Českého muzea hudby představeny konkrétní příklady restaurátorské praxe. Vzhledem k tomu, že obsazenost konferenčního sálu byla z důvodu vládních opatření omezena na poloviční kapacitu, připravilo MCMI elektronický sborník s příspěvky z konference, který je publikován na webových stránkách MCMI.² Rovněž stručná zpráva z konference, včetně abstraktů jednotlivých referátů a medailonků přednášejících včetně jejich kontaktů jsou dostupné na webu MCMI.

Letošní konference a zájem široké odborné i laické veřejnosti o ni potvrdily, že téma dokumentace, konzervace a restaurování hudebních nástrojů je otázkou, kterou se zabývá řada odborníků z různých pohledů své profese. Je pro nás ctí a radostí, že jsme se mohli chopit role moderátorů těchto odborných diskusí a že můžeme zprostředkovat zájemcům nejen naše odborné zkušenosti, ale také kontakty na specializované odborníky, odborné publikace a projekty a další zdroje informací. Těšíme se, že se shledáme i v roce následujícím a že navážeme i v dalších společných setkáních na přínosné odborné diskuse týkající se péče o hudební nástroje, která je naším společným cílem a posláním.

jsou odlišným způsobem spravovány hudební nástroje ve sbírkách Národního památkového ústavu (zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči) a ve sbírkách muzeí (zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy), ačkoliv z historického a kulturního hlediska se jedná o tytéž hodnoty.

I když referující i posluchači v živých diskusích představili rozdílné názory na vhodnost a zejména rozsah restaurování historických předmětů, v klíčových bodech došli konsensu: pokud k restaurování dojde, je nezbytná nejen detailní dokumentace všech provedených zásahů,

² <https://www.mcmi.cz/konference-mcmi>